

Retro **SPEKTIVE**

*Znanstvena revija za
zgodovinarstvo in
sorodna področja*

Glasilo Združenja za promocijo kulturne dediščine,
raziskav in novih tehnologij – Retrospektive

Mednarodni uredniški odbor:	dr. Peter Mikša (SI) (ODGOVORNI UREDNIK), dr. Kornelija Ajlec (SI) (GLAVNA UREDNICA), Maja Vehar (SI) (TEHNIČNA UREDNICA), Jure Bežan (SI) (TEHNIČNI UREDNIK), dr. Matija Zorn (SI), dr. Petra Testen (SI), dr. Božo Repe (SI), dr. Bojan Balkovec (SI), dr. Yoshitome Kota (JP), dr. Sanja Petrović Todosijević (SRB), dr. Slobodan Marković (SRB), dr. Ivan Laković (MNE).
Strokovna sodelavka:	mag. Ana Marija Lamut

Za znanstveno vsebino tekstov in točnost podatkov odgovarjajo avtorji. Prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 20. decembra 2019.

Prevodi:	FuroCat d.o.o. (angleščina)
Naslovnica:	Tjaša Krivec
Oblikovanje in oprema:	Jure Stušek
Prelom in tisk:	PODOBA d.o.o., Celjska cesta 7, SI-3250 Rogaška Slatina
Naklada:	100 izvodov

Cena izvoda:	15 €
Letna naročnina:	25 €

Izdaja: Združenje za promocijo kulturne
dediščine, raziskav in novih
tehnologij – Retrospektive
Slovenska cesta 9b, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

info@retrospektive-journal.org
www.retrospektive-journal.org

ISSN: 2630-3426 (TISKANA IZDAJA)
2670-4013 (SPLETNA IZDAJA)

KAZALO VSEBINE

Razprave 9

»SMER ŽE NE MORE BITI PREVEČ TEŽKA, ČE JO JE PREPLEZALA BABA.« 10

*SLOVENSKI (ŽENSKI) ALPINIZEM V ČASU
FIZKULTURNEGA KOLEKTIVIZMA (1945–1955)*

Jure K. Čokl, dr. Peter Mikša

RAZVOJ SLOVENSKE GEOGRAFIJE – OBDOBJE PO OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE 46

dr. Drago Kladnik

ANALIZA ŠOLSKIH POROČIL O STANJU ŠOL V ČASU OKUPACIJE 1941–1945 NA SLOVENSKEM 96

*Kenan Kozlica, Anja Avbelj, Nika Kocjan, Rok Kraševac, Martin Nedoh, Veronika
Škofljanec Jagodic*

Nove tehnologije 123

PRIMERJAVA UPORABNIŠKE IZKUŠNJE: SEJNI ZAPISI LJUDSKE SKUPŠČINE LJUDSKE REPUBLIKE SLOVENIJE (WWW.SISTORY. SI) IN SEJNI ZAPISI DRŽAVNEGA ZBORA REPUBLIKE SLOVENIJE (WWW.DZ-RS.SI)

124

Jan Bernot

<i>Poročila in ocene</i>	141
<hr/>	
STRIP, KI JE AKTUALEN TUDI DANES	142
<i>Božidar Flajšman</i>	
KDO BI USTVARJAL SLOVENSKO ZGODOVINO, ČE BI ODŠLI NAJBOLJŠI?	146
<i>Božidar Flajšman</i>	
SLOVENIJA NA PLAKATIH ZBIRKE SALCE	152
<i>Božidar Flajšman</i>	
DARJA KERIC: ČLOVEK, NAŠA PRVA SKRB: RDEČI KRIŽ NA SLOVENSKEM OD ZAČETKOV DO DANES	156
<i>Jure Čokl</i>	
<hr/>	
<i>Kontakti avtorjev</i>	<i>158</i>

"SMER ŽE NE MORE BITI PREVEČ TEŽKA, ČE JO JE PREPLEZALA BABA."

»THE CLIMBING ROUTE CAN'T BE TOO DIFFICULT, IF IT WAS
ALREADY CLIMBED BY A WOMAN.«

UDK: 796.52-055.2(497.4)"1945/1955"

SLOVENSKI (ŽENSKI) ALPINIZEM V ČASU FIZKULTURNEGA KOLEKTIVIZMA (1945–1955)

*Slovenian female climbing during the period of
physical-cultural collectivism (1945–1955)*

Jure K. Čokl, dr. Peter Mikša

IZVLEČEK

Čas, v katerem so plezale prve slovenske povojne alpinistke (do leta 1955), ni bil naklonjen ženskemu alpinizmu. Ideološko je Planinska zveza Slovenije podpirala idejo ženskega alpinizma, vendar bolj v smislu kolektivizma kot pa dejanske enakovrednosti plezalk in plezalcev. Tečajev, na katerih bi lahko ženske prišle do znanja enakovredno z moškimi, je bilo malo. Tudi na teh so morale ženske pokazati toliko kot moški, kar je bilo z vidika fizične moči neprimerno. Tudi nekateri alpinisti tega obdobja o ženskem plezanju niso imeli dobrega mnenja. Dodatno je razvoj ženskega plezanja zaviral dejstvo, da je ob rojstvu otrok doma morala ostati ženska. Kljub temu so nekatere plezalke dosegle vrhunske rezultate in preplezale celo vrsto prvenstvenih smeri. To velja predvsem za plezalke, ki so imele med našimi najboljšimi povojnimi alpinisti stalne soplezalce. Obdobje med letoma 1945 in 1950 je zaznamovalo tudi veliko pomanjkanje opreme, denarja in infrastrukture, ki bi omogočala

* Prispevek temelji na raziskovalnem projektu Alpinistična literatura: Slovenija in onkraj. Intertekstualnost, intersubjektivnost, internacionalnost (J6-1808), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

hitrejši razvoj alpinizma. V tem času je bila Jugoslavija zaprta država in možnosti za plezanje v tujini, predvsem na Zahodu, je bilo malo. S prevlado miselnosti mlajše generacije alpinistov po letu 1952 so se možnosti za obisk gora v tujini, tudi na Zahodu, močno povečale. Še vedno pa je ostajala težava pri nakupu opreme in primernih oblačil.

Ključne besede: Ženski alpinizem, kolektivizem, Planinska zveza Slovenije, enakopravnost, šport, fizkultura

ABSTRACT

The time until 1955, in which the first Slovene post-war women climbers made their ascents, was not favorable for women mountain climbing. Ideologically the Slovene Mountaineering Association supported the idea of women mountain climbing, however, much more in a sense of collectivism rather than the actual male and female equality. Courses where women could attain equal knowledge to the male counterparts were scarce. Even within those that were available, women had to show as much strength as their male counterparts, which was inappropriate in terms of physical strength. Even some male climbers held negative views on female mountain climbing. Additionally, women climbers were hindered by the fact that after giving birth, they were the ones who had to stay at home. Despite this, some of the women mountain climbers achieved topmost results and had climbed a number of new routes. These were mostly women climbers who had permanent climbing partners, most of them the best in the post-war generation. The period between 1945 and 1950 was marked by scarcity of gear, money and infrastructure that would enable quicker development of mountain climbing. At the time, Yugoslavia was a closed state and opportunities for mountaineering abroad were scarce. With the opening of Yugoslavia after 1952, the opportunities to visit foreign mountains became increased. Despite this difficulties with acquiring gear and suitable clothing remained.

Keywords: Women's mountaineering, collectivism, Alpine Association of Slovenia, equality, sport, physical culture

UVOD

Medvojno obdobje slovenskega alpinizma je svoje sklepno dejanje oziroma svoj epilog dobilo šele po 2. svetovni vojni. Pavla Jesih in Joža Čop sta s svojim vzponom v osrednjem stebru Triglavске severne stene postavila piko na i sanjam predvojne generacije slovenskih plezalcev.¹

Vzpon, ki je trajal skupno pet dni (od 26. do 30. junija 1945),² sta opravila takoj po vojni, med katero nista plezala, brez predhodne fizične priprave in v zelo visoki starosti (Joža Čop je imel že 52 let, Pavla pa jih je imela 44) za takratne plezalce. Pavla po padcu v Veliki Mojstrovki leta 1934 sploh ni več plezala.³ Vzpon bi se lahko končal tudi drugače, če ne bi Joža tretji dan, potem ko je Pavla v steni omagala, sam izplezal iz smeri, odšel v dolino po pomoč in se z njo vrnil na rob stene. Po dveh dneh je tudi Pavla stala na vrhu Triglavске severne stene. Do tja je zmogla sama, reševalci so jo zgolj varovali z vrvjo. Zato je vsekakor prav, da prvenstvo v smeri pripisujemo tudi njej.⁴

Ta dogodek je zaključil sicer bogat opus predvojnih plezalk in plezalcev, hkrati pa je simbolično zaznamoval tudi obdobje, ki se je s tem dejanjem začelo. Po vzponu se je namreč veliko dogajalo tudi v njegovem ozadju, predvsem glede poimenovanja nove smeri – samega vrha vseh plezalnih dosežkov pri nas do takrat. Pavla in Joža naj bi bila dogovorjena, da bi novo smer v primeru uspeha poimenovala Skalaški steber.⁵ Pavla je tudi sicer prvenstvene smeri zaradi svoje velike pripadnosti Turistovskemu društvu Skala (TKS) najpogosteje poimenovala s pridevnikom skalaška, torej Skalaška smer, Skalaški steber in tako naprej.⁶ A zgodilo se je drugače – smer so namesto

1 Mikša, Peter in Urban Golob. *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana: Friko, Mikša in prijatelji, 2013, 52.

2 Prav tam.

3 »Nesreče.« *Planinski vestnik*, 34/9 (1934), 288.

4 Mikša, Peter. »Zadnji vzpon Pavle Jesih.« V: *Družbeni status – zgodbe o uspehih in porazih: zbornik strokovnih prispevkov za mentorje zgodovinskih krožkov*, ur. Ljudmila Bezlaj Krevel, 80–86. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije, Komisija za delo zgodovinskih krožkov, 2015, 83–84.

5 *Zgodovina.si*: Ni ga špika in ni stene, katerih bi naši plezalci ne zmogli! <http://zgodovina.si/ni-ga-spika-in-ni-stene-katerih-bi-nasi-plezalci-ne-zmogli/> (dostop: december 2019).

6 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 36.

njiju dokončno poimenovali drugi. Najprej so jo poimenovali Centralni steber, nato pa Čopov steber, čeprav bi glede na njun dogovor verjetno morala biti Skalaški steber ali smer Čop–Jesih.⁷

Že v prvem članku na to temo v *Planinskem vestniku* zasledimo veliko (upravičene) hvale na račun Jože Čopa in zmanjševanje Pavlinega prispevka k vzponu. Evgen Lovšin takole opisuje njuno plezanje v ključnem detajlu smeri:

Ves drugi dan je bilo na pretek opravka z njim. Ko sta sprostita zapleteno vrv, je Pavla poskusila svojo srečo. Šele ko se je trikrat zagnala, trikrat odletela in obvisela v zraku, ji je uspelo priti na tisto poličko, na kateri je Joža prenočeval. 'Bila sem kakor cunja, še v nobeni plezi se mi ni kaj takega pripetilo. Joža pa je bil izredno dober, morda ravno zato, ker v meni ni bilo nobenih moči,' se glasi njeno priznanje.⁸

Smer sta 18. in 19. avgusta 1948 prva ponovila France Avčin in Daro Dolar. V svojem članku v *Planinskem vestniku* je Avčin ves čas nedvoumen, komu je treba pripisati vse zasluge za preplezano smer. Iz njegovega pisanja lahko zelo hitro razberemo tudi splošno mnenje takratnih plezalcev. Avčin je zapisal:

Kajti alpinska dejanja, ki jih je Joža izvršil v Centralnem stebru, so izredna dejanja izrednega človeka. Tako bomo sedaj malo težje junačili tam za Aljaževim domom pred obličjem Stene, ponavljajoč Jožev steber kar z očmi in jezikom, češ: 'E, če je Joža s petimi križi in z netrenirano Pavlo povrhu prišel preko, že ne bo kaj tako posebnega vse skup.'⁹

7 Avčin, France. »Čopova smer v Triglavski steni.« *Planinski vestnik*, 48/9–10 (1948), 289.

8 Lovšin, Evgen. »Triglavski steber, Srednji raz, smer Čop–Jesihova.« *Planinski zbornik (velja za Planinski vestnik)*, 45 (1945), 163.

9 Avčin, »Čopova smer«, 281.

Čop naj bi torej Pavlo spravil čez, njen vložek pa se je zdel plezalcem precej zanemarljiv. Kar seveda ne drži. Pavla vse do ključnega mesta smeri večinoma res plezala kot druga v navezi, a je vsa težka mesta preplezala brez Joževe pomoči. Joža sam celotne smeri tudi nikakor ne bi mogel preplezati v solo vzponu. V smeri ga je na ključnih mestih varovala Pavla, kar pomeni, da je vsaj del zaslug tudi njen. Tudi na koncu je izplezala sama, kar pomeni, da je smer preplezala brez pomoči. A avtor verjetno ključnega članka glede poimenovanja te smeri nadaljuje v enakem slogu:

Iz jeze in zaradi stare obljube, v starosti 52 let na prvo turo po štirih letih okupacije za bodečo žico in tudi za litrčki cvička pri 'Sokolu' v Ljubljani, s tovarišico brez treninga, ki ga tudi sam ni imel. Samo njegovemu nezmotljivemu, gamsovskemu orientacijskemu pranagonu, železni moči in vzdržljivosti rok jeseniškega kovinarja, njegovi ogromni plezalski praksi in pa pravi gorenjski trmi gre hvala, da sta dve človeški bitji takrat preplezali, tako ali tako, smer, s katero se morejo pri nas meriti le najtežji vzponi najdrznejših.¹⁰

Poveličevanje Joževega plezanja in zmanjševanje Pavline vloge pri vzponu lahko razberemo tudi iz nadaljevanja:

Ni važno, kaj sva počenjala midva, toda da je Joža poleg sebe čez vse to bojno flotilo samih 'Ladij' spravil še Pavlo, res da nekdam sijajno in odločno plezalko, a zaradi nesrečnega svoječasnega padca in vsled pomanjkanja vsakega treninga tudi fizično nedoraslo, to je in ostane uganka ne le njima, temveč tudi nama. Za te pol dolžine vrvi sta rabila ves dan! Le znana naravna inteligenca, moralna sila in brezpogojno, tudi na smrt pripravljeno tovarištvo Čopovega Joža so zmogle toliko dejanje. V tem sva si edina in to podpiševa z obema rokama. Kdor bo še lazil po Joževih in najinih klinih tam gori pod nebom, bo vse to rad priznal in potrdil, če bo le količkaj iskren.¹¹

¹⁰ Prav tam.

¹¹ Prav tam.

Piko na i pa je avtor postavil v povedi, v kateri pripiše vse zasluge za to smer Jožu Čopu: »Poleg imen in dneva sva napisala samo še najino najjiskrenejšo misel v onem trenutku: 'Slava Čopovemu Joži za to smer!'«¹²

Vendar pravi namen vsega tega postane jasnejši šele v nadaljevanju, kjer Avčin jasno razkrije namen svojega pisanja:

Marsikdo ima že svojo smer v Triglavski steni. Imamo nacionalne smeri: slovensko, nemško, bavarsko itd. Imamo strokovno kovinarsko, v resnici zopet Joževo smer. Imamo osebne smeri: Tumovo, Konigovo, Jugovo, Zimmer-Jahново, Wissiak-Zupančičevo, Prusik-Szalayevo in kaj vem še katero. Edino on, ki je rešil še ta največji in zadnji njen problem, pred katerim se vsi ostali lahko poskrijejo, edino Joža Čop, ki je tej naši takorekoč sveti Steni dokončno udaril domači slovenski pečat, edino on da ne bi imel svoje smeri? To bogme ni pravično. Zato predlagava, da se dosedanji Centralni steber reši tega svojega prisiljenega, ne vem od kod vzetega imena. 'Čopov steber' naj se odslej naziva in preko njega naj čez najdrznejši del stene vodi ponosna 'Čopova smer'. Naj ostane vklesano v skalnih čerih Triglavske stene tudi Čopovo ime. Imenuje naj se ta smer po našem največjem alpinistu, največjem ne po gladki in pisani besedi, temveč po moškem alpinskem dejanju. Joža res ni vsem in povsodi po volji in marsikaj je moral že v svoji skromnosti preslišati, odkritega, še več pa zahrbtnega. V tolažbo naj mu bo, da tudi zanj velja ona francoska: 'On ne jette des pierres qu'aux arbres fruitiers', ali pa srbsko: 'Samo pozadi dobra konja se diže prašina!'¹³ Tebi, Joža, pa hvala za božanske užitke na Tvojem stebru. Lepše Triglava ne morem več doživeti. 'Pa bohlonej, k'smo prjat!'¹⁴

12 Prav tam, 285.

13 Za dobrim konjem se vedno praši.

14 Avčin, »Čopova smer«, 289.

Joža Čop je bil v očeh tedanje oblasti kot človek, ki ima največjo zaslugo pri tako velikem plezalnem podvigu, kot je bil vzpon v osrednjem stebru Triglavске severne stene, sprejemljivejši kot Pavla Jesih. Pavli Jesih pač zgodovinski trenutek ni bil naklonjen. »Ljudski« Joža Čop, sicer odličen plezalec, je bil kot delavec v železarni po modelu človeka novega družbenega reda najprimernejša oseba tudi v alpinizmu. Pavla, predvojna buržujka in padla velekapitalistka, pač ne.¹⁵

Slika 1: Na Triglavu.¹⁶

¹⁵ Batagelj, Borut. »Pavla Jesih.« V: *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*, ur. Alenka Šelih et al, 378. Ljubljana: TUMA, SAZU, 2007, 378.

¹⁶ Fotografijo hrani Staza Černič.

KRATEK PREGLED ALPINIZMA MED OBEMA VOJNAMA (1918–1941)

Po 1. svetovni vojni je na slovenskih tleh oziroma v slovenskih gorah prišlo do zelo podobnih trenj, kakršna so se pojavila po 2. svetovni vojni. Vojna je za seboj pustila opustošenje in Slovensko planinsko društvo (SPD, predhodnika Planinske zveze Slovenije) je menilo, da je primarna naloga društva obnova poti in gorskih koč.¹⁷ Toda mladi generaciji, ki si je želela enakopravnega položaja »*strme turistike*«¹⁸ s planinstvom, to ni bilo več dovolj. Želeli so si športnega izziva v gorah, ki ga je lahko prineslo zgolj plezanje. Na stran mladih so se postavili tudi uveljavljeni izobraženci, na primer Henrik Tuma. Pri vodstvu SPD so naleteli na nerazumevanje, zato so leta 1921 ustanovili Turistovski klub Skala in se začeli organizirano ukvarjati z alpinizmom.¹⁹ TKS je bil športna in kulturno-vzgojna organizacija, pomembna za velik razmah smučanja, predvsem pa alpinizma na Slovenskem. Obdobje delovanja Skale velja za eno najbolj vsestransko bogatih v slovenski gorniški zgodovini. Iz vrst skalašev je izšlo mnogo odličnih alpinistov, smučarjev, sankočev, gorskih reševalcev, fotografov, literatov, predavateljev in filmskih ustvarjalcev. Težko je reči, v kateri od teh dejavnosti je TKS dosegel najlepše rezultate, ker je bilo njegovo delo tako zelo vsestransko in so marsikje prav skalaši morali orati ledino. Lahko pa bi izpostavili alpinistično in smučarsko dejavnost, saj gre »*turistiki in smučarstvu med vsemi tovrstnimi sredstvi gotovo prvo mesto, ker krepita človeka ne samo telesno, temveč ga izpopolnjujeta tudi etično, vodeč ga v naravo in odkrivajoč mu v njej najlepših, res človeka vrednih užitkov*«. ²⁰

Biti skalaš je pomenilo obveznost, pa tudi ponos in čast. TK Skala je bila demokratična, domoljubna in nepolitična organizacija, v kateri so se združevali ljudje različnih socialnih slojev, poklicev, starosti ter političnih, verskih in svetovnih nazorov. Pomembni so bili zgolj

17 Mikša, Peter in Kornelija Ajlec. Slovensko planinstvo/Slovene mountaineering. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2015, 58.

18 Tako se je takrat imenoval alpinizem. Glej Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 30.

19 Mikša in Ajlec, *Slovensko planinstvo*, 63; Mikša, Peter in Elizabeta Gradnik. *Trden kakor skala. Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2017, 15.

20 Mikša in Gradnik. *Trden kakor skala*, 5.

gorniško delovanje in dosežki. V mnogo ozirih je bila Skala elitna oziroma ekskluzivna avantgardna organizacija, v kateri je bilo članstvo čast – član pa ni mogel postati kdorkoli. Skalaši so izpostavili nova etična pravila in vrednote ter vplivali na ves nadaljnji razvoj slovenskega alpinizma in gorništva.²¹

Skalaši so trdili, da je treba pred Nemci (nasploh tujci) ubraniti primat v slovenskih stenah ravno tako, kakor je bilo pred 1. svetovno vojno treba ubraniti slovenske gore pred Nemci z nadelavo poti in gradnjo koč.²²

Klement Jug, ideolog alpinizma pri TKS, je govoril:

Sramota je, da so vse že pred nami preplezali tujci. Mi se moramo dvigniti nadnje. Človek zmore veliko, če hoče. In mi moramo hoteti, če naj postanejo vse naše planine v vsakem oziru naše. Kdor izmed narodov se zadovolji z majhnim, izgine. Za velike pa ni veličine nikoli dovolj. Jugoslovani smo po številu majhni, zato pa moramo po svojem bistvu postati veliki.²³

Z vplivom Klementa Juga v TK Skala so začeli tudi naši plezalci sistematično plezati v prvenstvenih smereh in tako prevzemati primat v slovenskih gorah. Do leta 1932 se je število prvenstvenih vzponov nagnilo v korist Slovencev. Do izdaje prvega alpinističnega vodnika *Naš alpinizem*²⁴ je bilo na območju slovenskih gora opravljenih 238 prvenstvenih vzponov. 130 smeri so preplezali slovenski alpinisti, pod 108 prvenstvenih vzponov so se podpisali tujci.²⁵

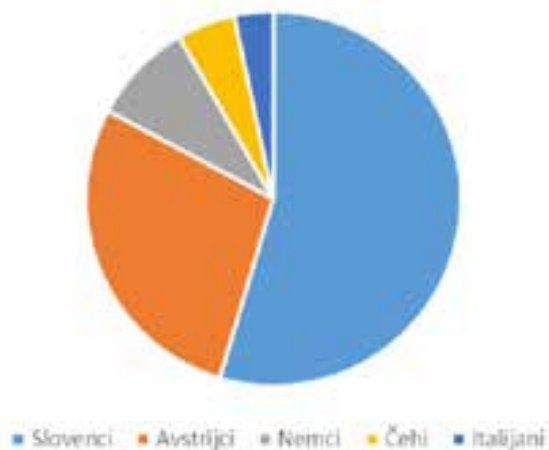
21 Prav tam, 5, 7.

22 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 32; Mikša in Ajlec, *Slovensko planinstvo*, 38–43; Mikša, Peter. »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga.« Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju. *Zgodovinski časopis*, 69/1–2 (2015), 112–123.

23 Jug, Klement. »O smotru alpinizma.« *Planinski vestnik*, 28/1 (1928), 3.

24 Kajzelj, Mirko in Herbert Drofenik. *Naš alpinizem*. Ljubljana: Turistovski klub Skala, 1932.

25 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 39.

Graf 1: Delež prvenstvenih smeri v slovenskih Alpah glede na narodnost plezalcev med letoma 1900 in 1932.²⁶

Z vidika plezanja v posameznih delih slovenskih Alp je bilo do leta 1932 stanje podobno. Slovenci so v tem obdobju glede preplezanih prvenstvenih smeri prevzeli primat tako v Julijskih kot tudi v Kamniško-Savinjskih Alpah.²⁷

Graf 2: Delež prvenstvenih vzponov v Julijskih Alpah od leta 1900 do leta 1932 po narodnosti sestavi.²⁸

26 Podatki povzeti po Kajzelj in Drogenik. *Naš alpinizem*.

27 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 39.

28 Podatki povzeti po Kajzelj in Drogenik. *Naš alpinizem*.

Graf 3: Delež prvenstvenih vzponov v Kamniško-Savinjskih Alpah od leta 1900 do leta 1932 po narodnosti sestavi.²⁹

Po letu 1932 zanesljivih podatkov ni več. Večinoma jih lahko razberemo iz *Planinskega vestnika* in drugega tiska, na primer časopisa *Jutro*, v katerem je skalaš Slavko Perišič zapisal, da je v obdobju od leta 1932 do začetka 2. svetovne vojne nastalo še 120 smeri v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah.³⁰

ŽENSKI ALPINIZEM V SLOVENIJI MED OBEMA VOJNAMA

Slovenske plezalke so imele v času med obema vojnoma glede na moške plezalce razmeroma dober položaj. Bile so udeležene pri sicer maloštevilnih izobraževanjih, plezale so v navezah tako z moškimi kot tudi z ženskimi ter dosegale za to obdobje zavidljivo težavnostno stopnjo.³¹ Nevina Rebek je leta 1924 kot prva Slovenka preplezala Triglavsko severno steno, leta 1929 je v navezi preplezala tudi Zimmer-Jahново smer v njej. Bila je tudi turna smučarka. Prva samostojna ženska naveza, Pavla Jesih in Dana Kuralt, je leta 1925 preplezala

²⁹ Podatki povzeti po Kajzelj in Drofenik. *Naš alpinizem*.

³⁰ Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 40.

³¹ Prav tam.

Slovensko smer v Triglavski severni steni. Sestri Mara in Francka Mohorčič sta leta 1933 kot prvi Slovenki stali na vrhu Matterhorna.³²

Prav gotovo sta najbolj znani alpinistki tega obdobja Pavla Jesih in Mira Marko Debelak Deržaj. Tudi z vidika takratnega evropskega ženskega alpinizma sta bili v samem vrhu. Sicer nista dosegali težavnostne stopnje nekaterih najboljših evropskih alpinistk, vendar sta preplezali več prvenstvenih smeri in te večinoma v vodstvu naveze, medtem ko so tuje alpinistke preplezale težje smeri, vendar ne prvenstvenih in ne kot prve v navezi.³³ Odlični plezalec iz povojnega obdobja Marko Dular je njuno veljavo v medvojnem obdobju imenoval kar »naš medvojni alpinistični matriarhat«.³⁴ Zanimivo pa je, da sta Jesih in Debelak skupaj plezali le enkrat, in sicer na začetku njune plezalne poti. Leta 1926 sta s Stankom Tominškom in Tonetom Guerro preplezali prvenstveno varianto skozi Triglavsko okno v Triglavski severni steni, potem pa sta se njuni poti ločili. Na njuno veliko vlogo v slovenskem alpinizmu

med obema vojnama opozarja statistični delež pri prvenstvenih smereh v naših stenah. Do leta 1932 je bilo v Julijcih skupaj 105 smeri, ženske so sodelovale pri 32. V Kamniško-Savinjskih Alpah je bilo do leta 1932 zabeleženih 67 plezalnih smeri, a je bil delež žensk znatno manjši, saj so sodelovale le pri treh smereh – Debelak pri dveh in Lipold pri eni.³⁵

Slika 2: Staza Černič in Miha Arih na Veliki Martuljški Ponci septembra leta 1938.³⁶

32 Prav tam.

33 Prav tam, 41.

34 Prav tam, 39.

35 Prav tam.

36 Fotografijo hrani Staza Černič.

KONEC 2. SVETOVNE VOJNE IN ORGANIZIRANOST SLOVENSKEGA PLANINSTVA IN ALPINIZMA

Organiziran alpinizem v času pred 2. svetovno vojno je gojil predvsem TKS. Po vojni so se razmere tako spremenile, da TKS ni več mogel delovati. Sleherna individualnost je bila nezaželena, kakršna koli ideja elitnega združenja pa tako rekoč prepovedana. Duh kolektivizma, ki je postal edina smernica tega obdobja slovenskega alpinizma, je zagovarjal množičnost pred kakovostjo, to pa je bilo popolnoma v nasprotju z ideologijo TKS.³⁷

Na sestanku slovenskih planincev junija 1945 v Ljubljani so sklenili, da se planinska organizacija vključi v Fizkulturno zvezo Slovenije (FZS),³⁸ ki je bila članica Fizkulturne zveze Jugoslavije (FISAJ). 24. februarja 1946 je bilo v Ljubljani ustanovljeno Planinsko društvo Slovenije (PDS), ki so ga pozneje preimenovali v Odbor za planinstvo in alpinistiko FZS.³⁹ Izvoljen je bil nov glavni odbor, prvi predsednik pa je bil France Avčin.⁴⁰ V istem letu ga je nasledil Vlasto Kopač, njega pa dve leti zatem (leta 1948) Fedor Košir.⁴¹

PDS je po vojni prevzelo tudi alpinizem, ki ga je sicer delno zastopalo tudi pred vojno; takrat se je PDS imenovalo SPD.⁴² Leta 1948 se je PDS na ustanovni skupščini Planinske zveze Slovenije preimenovalo v Planinsko zvezo Slovenije (PZS).⁴³ Prvi predsednik PZS je postal Fedor Košir, ki je na tem mestu ostal do leta 1965.⁴⁴ Podpredsednika sta bila France Ovčin in Ljubo Tiplič.⁴⁵

37 Mikša in Gradnik, *Trden kakor skala*, 99.

38 Mikša in Ajlec, *Slovensko planinstvo*, 78–80.

39 Prav tam, 78–89.

40 »l. redna skupščina Planinskega društva Slovenije.« *Planinski vestnik*, 46/1 (1946), 56.

41 Mikša in Ajlec, *Slovensko planinstvo*, 83, 150.

42 »l. redna skupščina Planinskega društva Slovenije«, 56.

43 »Ustanovna skupščina "Planinske zveze Slovenije".« *Planinski vestnik*, 48/7-8 (1948), 270.

44 Mikša in Ajlec, *Slovensko planinstvo*, 150.

45 »Ustanovna skupščina "Planinske zveze Slovenije"«, 270.

IDEOLOŠKA USMERITEV RAZVOJA ALPINIZMA PO 2. SVETOVNI VOJNI

Jože Pretnar, načelnik SPD od leta 1931 do leta 1946,⁴⁶ je že v prvi številki *Planinskega vestnika* (takrat se je izjemoma imenoval *Planinski zbornik*)⁴⁷ po 2. svetovni vojni jasno pokazal, v katero smer naj bi se razvijal alpinizem in katere prvine v njem niso zaželeno. Njegov uvodnik lahko razumemo kot manifest planinstva in alpinizma po vojni na ozemlju Slovenije in Jugoslavije. Jasno je izrazil, da tehnični plezalski uspehi in lovi za rekordi, kakor so imenovali najtežje in najhitrejše vzpone, odpadejo. Poudaril je tudi duh kolektivizma, ki mora prevladati.⁴⁸

K obiskovanju gora in pridružitvi planinskim društvom je Pretnar pozval tudi ženske. Posebno skrb glede gradnje koč, ki so bile po vojni večinoma podrte, je nalagal članstvu in organizaciji.⁴⁹ Tudi kar se tiče samih obiskovalcev gora, Pretnar ni puščal veliko dvoma o tem, kaj je zaželeno in kaj ni. Ta del je najbolj oster v vsem uvodniku in kaže na to, da so vodilni kadri takratnega SPD želeli obiskovalce pritegniti v gore, vendar ne v vse in ne za vsako ceno. Lepo je razvidno, da je bila pozornost usmerjena na Vzhod, na območje nekdanje Sovjetske zveze, kar je imelo tudi strateški pomen. Vendar tega ne smemo pripisovati vodstvu SPD, pač pa navodilom, ki so prihajala z višjih ravni oblasti.⁵⁰ Stališče vodilnih struktur glede planinstva in alpinizma povzema tudi takratni minister za notranje zadeve in poznejši minister za finance Federativne ljudske republike Slovenije (FLRS), Zoran Polič,⁵¹ v uvodu prve številke *Planinskega vestnika* leta 1946, ko je izjavil: »Delavci in mladina morajo postati prvi ljubitelji naših planin. Ker so nosilci telesne vzgoje nasploh, morajo biti tudi najmočnejši oblikovalci novega duha in novih tradicij v raziskovanju naših planin, v iskanju njih lepote in v ustvarjanju popolnega soglasja med planinstvom in telesno vzgojo.«⁵²

46 Mikša in Aljec, *Slovensko planinstvo*, 59–60, 149.

47 Prav tam, 43.

48 Pretnar, Jože. »Uvodna beseda.« *Planinski zbornik*, 45 (1945), 5.

49 Prav tam, 7.

50 Polič, Zoran. »Planinstvo v novi dobi.« *Planinski vestnik*, 46/1 (1946), 1.

51 Bjeloš, Nenad. »Odlikovani Slovenci 1944–1950.« V: *Vojnozgodovinski zbornik*, 8 (2002), 97–102.

52 Polič, »Planinstvo v novi dobi«, 1.

V isti številki Cene Malovrh, ena izmed naprednejših osebnosti v alpinističnih krogih pred vojno,⁵³ ostro napade delo in lik Klementa Juga, vzornika in pobudnika delovanja TKS. To je mogoče razumeti kot poskus spreminjanja miselnega vzorca, ki naj bi mu sledili mladi alpinisti in alpinistke.⁵⁴ Leto dni pozneje je takratni predsednik PDS Vlasto Kopač⁵⁵ alpiniste vzel v bran. Tukaj lahko znotraj vodstva PDS in mladega rodu, ki je počasi začel prevzemati trende iz tujine, opazimo razkorak. Vlasto Kopač je bil namreč študent Ceneta Malovrha, a nazorov glede alpinizma ni delil z njim. Svoj zagovor je utemeljil s koristnostjo alpinizma pri obrambnih sposobnostih naše nekdanje skupne države, Jugoslavije.⁵⁶

Samo nekaj mesecev pozneje je Vlasto Kopač napisal nov članek in ga objavil v *Planinskem vestniku*. V njem je ostro napadel individualizem v alpinizmu, hkrati pa posredno tudi Henrika Tumo in Klementa Juga, vzornika predvojne generacije alpinistov, ki sta zagovarjala popolnoma drugačno miselnost, kot so jo želeli mladim privzgojiti po vojni. Zakaj si je v tako kratkem času premislil, ni znano.⁵⁷

Vendar se načrt uvajanja kolektivizma v planinstvu, predvsem pa v alpinizmu, ni najbolj obnesel. Planinska organizacija ni zmogla slediti zahtevam tako imenovanih petletk in ji ni uspelo pridobiti toliko članstva, kolikor naj bi ga glede na prvotne načrte. Prvi povojni predsednik SPD, France Avčin, je na 3. redni letni skupščini odbora za planinstvo in alpinistiko FZS v svojem poročilu za neuspeh posredno okrivil slabo organiziranost planinstva.⁵⁸

Leta 1948 je ob ustanovitvi Planinske zveze Slovenije njeno vodenje prevzel pravnik Fedor Košir, podpredsednika pa sta postala Ljubo

53 Ekar, Franci. »MALOVRH, Vincenc.« Dostopno na: <http://www.gorenjci.si/osebe/malovrh-vincenc/1508/> (dostop: december 2019).

54 Malovrh, Cene. »O vprašanju alpinizma.« *Planinski vestnik*, 46/1 (1946), 4.

55 Mikša in Aljec, *Slovensko planinstvo*, 78–79, 150.

56 Kopač, Vlasto. »Planinstvo v fizikulturi.« *Planinski vestnik*, 47 /1-2 (1947), 3.

57 Kopač, Vlasto. »Naša alpinistika.« *Planinski vestnik*, 47/6–7–8 (1947), 121.

58 »III. redna letna skupščina Odbora za planinstvo in alpinistiko FZS.« *Planinski vestnik*, 48/1–2 (1948), 47.

Tiplič in France Avčin.⁵⁹ Fedor Košir se je v prihodnjih letih izkazal za zagovornika konservativnejšega pogleda na alpinizem. Prihajal je iz smučarskih vrst, zelo se je zavzemal za obnovo gorskih koč in promocijo planinstva v javnosti.⁶⁰ Svoj pogled na alpinizem je predstavil že v uvodnem referatu na plenumu PZS leta 1948:

V tej zvezi se mi zdi potrebno opozoriti na napake, ki jih rada zagreši predvsem naša mlajša generacija. Nikdar ni mogoče prehiteti naravnega razvoja in to pravilo ne velja samo v planinstvu in alpinistiki, temveč povsod. Prehiter in nenaraven razvoj škoduje osebnosti in skoro redno konča v ekstremih. Posebno nenaraven je tak nenormalen razvoj pri alpinistih, ki so fizično morda sposobni izvršiti najtežje vzpone, njihov notranji, ideološki in moralni razvoj pa ne prenese tako sunkovitih razvojnih stopenj in zato zaostaja.⁶¹

Svoje stališče ob koncu referata je podkrepil tudi z zelo neposredno grožnjo vsem, ki bi želeli razmišljati in delovati izven konteksta, ki ga je načrtoval. Košir je rekel:

Ne imejmo pomislekov, če je treba kje s trdo roko izločiti nezdrave pojave v planinstvu in alpinistiki, ne imejmo pomislekov, odstraniti iz naših vrst vse tiste osebe, ki namerno nočejo razumeti nalog današnje fizkulture; kajti le z zdravimi in državi zvestimi kadri bomo lahko izpolnjevali naše velike naloge.⁶²

Vendar Koširju ne smemo v celoti pripisovati avtorstva tega pogleda na razvoj planinstva in alpinizma. Že ob ustanovitvi PZS je bilo navzočim jasno, da navodila za nadaljnje delovanje novoustanovljene planinske organizacije prihajajo s samega državnega vrha.⁶³

59 »Ustanovna skupščina "Planinske zveze Slovenije"«, 270.

60 Mikša, Peter. »Planinska zveza Slovenije skozi čas.« Dostopno na: <https://zgodovina.pzs.si/> (dostop: december 2019).

61 Košir, Fedor. »Kultura planincev in alpinistov.« *Planinski vestnik*, 49/1 (1949), 2.

62 Prav tam, 4.

63 »Plenum Planinske zveze Slovenije.« *Planinski vestnik*, 49/1 (1949), 27.

Mlajša generacija se na ideološka razhajanja glavnih struktur planinstva in alpinizma glede prihodnosti ni kaj prida ozirala. Leta 1948 je prišlo do velike prelomnice v razmišljanju generacije povojnih alpinistov, ki so sprva zgolj ponavljali najtežje predvojne smeri, ki so jih v naših gorah preplezali domači in tuji plezalci. Rado Kočevar, Ciril Debeljak – Cic, Janez Krušič, Janko Mirnik, Marjan Keršič – Belač, France Zupan, Igor Levstek, Milan Schara, Mitja Kilar, Roman Herlec in drugi⁶⁴ se po uspešno ponovljeni smeri Aschenbrennerja v Travniku niso več hoteli zadovoljiti s ponavljanjem starih smeri, ampak so želeli slediti zgledu tujih alpinistov, ki so premagovali vedno večje težave predvsem v visokih Alpah. Kaj kmalu je tudi v *Planinskem vestniku* prišlo do objav razmišljanj, ki niso bila v skladu s tistim, kar je promoviralo vodstvo PZS. Rado Kočevar, ki je ponovil Aschenbrennerjevo smer, je ob podatkih o svojem vzponu zapisal:

S ponovitvijo Aschenbrennerjeve smeri v Travniku je v glavnem zaključeno načrtno ponavljanje najtežjih smeri, ki so jih v naših stenah preplezali tujci. Šlo je pri tem za to, da bi tudi mi dobili nekako predstavo o težavnostnih stopnjah v svetu, saj so tujci ocenili te smeri po lestvici težavnostnih stopenj, ki je pri njih v veljavi. Ob ponovitvi Comicijeve variante v severovzhodnem razu Jalovca smo spoznali težavnostno skalo Italijanov in s smerjo v Travniku nemško merilo. Vendar je treba pripomniti, da je bilo tako leta 1935. Danes je seveda zopet drugače.⁶⁵

Leta 1949 se je članstvo v PZS povečalo in preseglo načrte. V alpinizmu napredka z vidika povečevanja članstva ni bilo, zato je vodstvo na plenumu PZS istega leta sklenilo, da poskusi z novimi ukrepi. Vedno bolj se je kazalo, da množičnosti v alpinizmu ni mogoče doseči.⁶⁶

64 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 52.

65 Kočevar, Rado. »Aschenbrennerjeva smer v severni steni Travnika.« *Planinski vestnik*, 49/5–6–7 (1949), 129.

66 »Plenum Planinske zveze Slovenije«, 27.

Toda že v naslednjem letu se je število alpinističnih pripravnic in pripravnikov močno povečalo, kar je dalo zalet konservativnejšemu delu PZS. Tone Bučer, takrat načelnik Komisije za alpinizem pri PZS, sicer pa planinski aktivist in odbornik, organizator alpinizma ter tri desetletja podpredsednik PZS in predsednik njenega nadzornega odbora,⁶⁷ je takole opisal stanje članstva v alpinističnih odsekih:

Številke nam povedo, da se je število alpinističnega kadra dvignilo od 299 na 570. Na prvi pogled predstavlja zvišanje za 271 velik uspeh. Če pa to analiziramo, vidimo, da smo pravzaprav šele v prvi stopnji, to je na stopnji vključevanja pripravnikov v odseke. Danes imamo 135 članov in 437 pripravnikov. Število pripravnikov se je dvignilo iz leta 1948. za 125 %. Od skupnega števila članov in pripravnikov odpade 29 % na delavce, 27 % na nameščence, 34 % na dijake in 9 % na delavsko mladino. Če upoštevamo težke pogoje za nabavo rekvizitov, vidimo, da so alpinisti izvedli zadovoljivo število vzponov. Letnih vzponov je bilo izvedenih 1956, zimskih 1064. Iz te poslednje številke vidimo, da stopamo s hitrimi koraki k razvoju zimskega alpinizma.⁶⁸

Planinski zvezi je uspelo pritegniti znatno število pripravnic in pripravnikov v alpinistične odseke, vendar so bile te številke bolj posledica želje vodstva po številnosti kot pa odraz dejanskega stanja. To je bilo vidno že leta 1949 na ženskem alpinističnem tečaju v Vratih,⁶⁹ kjer nekatere najboljše alpinistke tistega časa sploh niso sodelovale (Staza Černič, Aleksa Ivanc), nekatere udeleženke pa so v sklopu tečaja opravile zgolj vzpon na Triglav po poti čez Prag in bile prisotne na

67 Mikša, Peter. »Bučer, Tone.« Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1019440/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (dostop: januar 2020).

68 »I. redna skupščina PZS.« *Planinski vestnik*, 50/3 (1950), 67.

69 »Ženski alpinistični tečaj.« *Planinski vestnik*, 49/8–9 (1949), 213.

predavanjih in praktičnih vajah.⁷⁰ Formalno je vodstvo PZS v tem videlo pravo usmeritev in uspeh.⁷¹

Vrhunec ideološkega nestrinjanja med mlado in staro generacijo se je zgodil leta 1950, ko je Cene Malovrh v *Planinskem vestniku* napisal odmevno kritiko ideologije mlade generacije.⁷² Razlog za pisanje so bile številne ponovljene in prvenstveno preplezane stene v nekaj letih, ki so rodile željo po še težjih smereh, kakršne so takrat še veljale za smiselne, da bi se sploh preplezale. Rado Kočevar je najprej s Francetom Zupanom februarja 1950 ponovil Jugov steber v Triglavski steni, aprila pa sta v zimskih razmerah s Cicem Debeljakom v isti steni dodala še vzpon v Skalaški z Ladjo. Ista naveza je nato poleti preplezala Centralni steber v Dedcu in s tem naredila smer zgornje šeste težavnostne stopnje v naših stenah.⁷³ Ciril Debeljak, še eden izmed najboljših plezalcev povojne generacije, je poleg Centralnega stebra v Dedcu preplezal verjetno svojo najbolj znano prvenstvena smer – varianto Aschenbrennerjeve smeri v Travniku, ki ima še višjo oceno težavnosti od originalne smeri, ki je dolgo veljala za najtežjo smer, kar se jih da preplezati v naših Alpah.⁷⁴ Ob tem velja omeniti tudi to, da je Radu Kočevarju v prvih povojnih letih uspelo Čopov steber preplezati v zgolj osmih urah, kar še danes velja za izjemen dosežek. Vse to je pri vodstvu PZS in pristaših kolektivistične miselnosti vzbujalo dvom, ki je dosegel vrhunec leta 1950 v Malovrhovem članku v *Planinskem vestniku*.⁷⁵ Malovrh je zapisal:

Se naj mar začnemo sramovati nečesa, za kar smo se vneli že zgodaj in za kar smo vneti po vseh izkustvih in pretentavanjih še naprej v moški dobi svojega življenja? Naj mar pristanemo na to, da nosijo dejanja alpinistov znamenja infantilne nezrelosti, psihopatije, da, celo kriminala? Mar naj dopustimo, da se bo razpaslo danes,

70 Blažina, Danica. *Dnevnik tečaja v Vratih leta 1949*. Dnevnik je del osebnega arhiva družine Blažina, kopijo in prepis hrani avtor članka.

71 Čokl, K. Jure. »Ženski alpinistični tečaj v Vratih leta 1949.« *Retrospektive*, 1/2 (2018), 6.

72 Malovrh, Cene. »Želim si nemega pogovora z gorami.« *Planinski vestnik*, 50/8–9 (1950), 162.

73 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 52.

74 Prav tam, 57.

75 Malovrh, »Želim si nemega pogovora«, 162.

*v dobi prerajajočega se človeka mračno gledanje na nekakšno 'vampirstvo' v gorah? Ne!*⁷⁶

Malovrh je v svojem članku kot argument, ki govori v korist njegovi tezi o nepremišljenosti in napačnosti usmeritve mlade generacije plezalcev, uporabil tudi nesrečo, ki se je zgodila v Hornovi smeri v Jalovcu leta 1950. V njej so zaradi nepredvidljivo spremenjenih razmer, pomanjkanja izkušenj in pomanjkljive opreme življenje izgubili trije mladi plezalci.⁷⁷

V prvi številki *Planinskega vestnika* leta 1951 je sledil odgovor mladega alpinista Janka Blažaja,⁷⁸ ki je bil po vojni uspešen in ugleden plezalec (z Marjanom Šavljem je na primer od 4. do 5. marca 1949 prvi pozimi ponovil Dibonovo smer v Špiku), planinski publicist in ideolog.⁷⁹ Pred člankom, ki so ga objavili v *Planinskem vestniku*, je uredništvo zapisalo spremno besedo v zagovor Cenetu Malovrhu, ker je njegov prispevek naletel na burno reakcijo v alpinistični javnosti.⁸⁰

Zanimivo je, da uredništvo *Planinskega vestnika* pod vodstvom urednika Tineta Orla in vsekakor tudi nadzorom predsednika PZS Fedorja Koširja in drugih funkcionarjev ni razmišljalo o cenzuri, ampak zgolj o relativizaciji kritike Malovrhovega napada na mlado generacijo. Malovrha so torej podprli, niso pa iz debate izključili predstavnika mlade generacije Janka Blažaja. Ta je med drugim zapisal: »Ali ne govori pisec članka v preveč posmehljivem in omalovažujočem tonu o dejanjih mlade generacije? Ali more očitati mladim alpinistom, da so le tropa nezrelih pubertetnikov, katerih uspehi so le nekulturni produkti njihovega športnega pojmovanja alpinistike?«⁸¹

76 Prav tam, 163.

77 Malešič, France. *Spomin in opomin gora: kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah*. Radovljica: Didakta, 2005, 199.

78 Živel je na Jesenicah. Bil je profesor slovenščine in angleščine ter direktor šole za gluhoneme v Piranu.

79 Blažej, Janko. »Dibonova v Špiku pozimi.« *Planinski vestnik*, 50/45 (1950), 73.

80 Blažej, Janko. »Kriza mlade alpinistične generacije.« *Planinski vestnik*, 51/1 (1951), 28.

81 Prav tam, 30.

Ta članek je ostal brez odgovora tako Malovrha kot tudi vodstva PZS. Delno verjetno tudi zato, ker ga je Blažej napisal dovolj argumentirano in spravljivo, da je po eni strani umiril mlajšo generacijo, ki je dobila svojevrstno zadoščenje v njegovi obrambi njenega stališča, po drugi strani pa ni preveč razburil vodstva PZS. Je pa Blažejev članek odprl vrata drugim mladim plezalcem, ki so si zdaj upali bolj konkretno kritizirati miselnost predvojne generacije. Samo nekaj mesecev pozneje, v sedmi številki *Planinskega vestnika*, je Janez Svoljšak, tajnik GRS Mojstrana, napisal precej konkretnejši in ostrejši članek, ki je pritrdil Blažaju ter relativno ostro napadel vodstvo PZS in njegovo usmeritev v množičnost v alpinizmu.⁸²

Na kongresu Mednarodne zveze planinskih organizacij (UIAA, International Climbing and Mountaineering Federation) na Bledu je v tem letu Ivo Lukanc v razpravi opozoril na razkol glede smeri razvoja alpinizma. Sam je bil bolj naklonjen viziji PZS, vendar modernejših vidikov ni apriorno odklanjal.⁸³ Ob koncu leta je Rado Kočever, eden izmed najvidnejših in uspešnih predstavnikov povojne generacije, ob pregledu petletnega delovanja alpinizma po vojni ob koncu članka zapisal: »Vsi ti uspehi so nam jasen dokaz o doseženi višini. Seveda ne bo ostalo pri tem in bodo nekoč preplezane še veličastnejše smeri.«⁸⁴

S tem je jasno izrazil, da se mlada generacija ne bo uklonila volji stare in da napredka tudi v alpinizmu ni več mogoče zaustaviti. Hkrati je novo generacijo slovenskih plezalcev glede dosežene težavnosti postavil ob bok najboljšim tujim alpinistom.

Tudi predsednik PZS Fedor Košir se vsaj v sklopu člankov, objavljenih v *Planinskem vestniku*, ni več odzval. Njegovo razmišljanje o tej problematiki zasledimo šele leta 1952 v zapisniku 2. redne letne skupščine Planinske zveze Slovenije, kjer pa se je omejil bolj na ideološki

82 Svoljšak, Janez. »Delo v naših alpinističnih odsekih.« *Planinski vestnik*, 51/7 (1951), 257.

83 Lukanc, Ivo. »XII. kongres UIAA na Bledu.« *Planinski vestnik*, 51/8–9 (1951), 289.

84 Kočever, Rado. »Pet let (1946–1951).« *Planinski vestnik*, 51/10–11 (1951), 333.

pogled na razvoj planinstva in alpinizma kot pa na trenja, do katerih je prišlo v minulih letih.⁸⁵

Do novega mejnika je prišlo leta 1953 na sestanku načelnikov alpinističnih odsekov, kjer so med drugim sprejeli tudi sklep Planinarskega saveza Jugoslavije (PSJ), Planinske zveze Jugoslavije):

PSJ kaže vedno več zanimanja za alpinizem. Kaže, da so alpinisti s svojim vztrajnim delom dokazali svojo sposobnost in da sedaj PSJ gleda na inozemske odprave s popolnoma drugimi očmi kot doslej. Zato je tudi na zadnji skupščini pristala na to, da se v našem alpinizmu dela na poedinih alpinističnih odsekih. Sklenil je, naj bi se takoj pričelo s pripravami za ekspedicijo na Himalajo.⁸⁶

S tem sklepom je PSJ podprl smernice, ki jih je zagovarjala mlajša generacija.⁸⁷ Zahteva, da se bodo priprav v Franciji lahko udeležili zgolj tisti, ki lahko opravijo najtežje vzpone v Sloveniji, je prižgala zeleno luč vsem plezalcem, ki so bili prej označeni za ekstremiste, njihove ambicije in videnje razvoja alpinizma pa za popolnoma zgrešene. V tem času so se na stežaj odprla vrata tudi slovenskim alpinistkam, ki so bile do takrat v precej bolj podrejenem položaju.

Urednik *Planinskega vestnika* Tine Orel, ki je še leta 1949 zagovarjal množičnost v alpinizmu, je v zadnji številki leta 1953 napisal članek ob 60-letnici slovenskega planinstva, v katerem je govoril o triumfu naših mladih alpinistov. Ostal je zvest svojim načelom, vendar je obrat v njegovem pogledu na razvoj alpinizma očiten.⁸⁸

Predsednik PZS Fedor Košir je moral popustiti glede vprašanja kakovosti in množičnosti, vendar pa je videti, da o tem ni bil prepričan.⁸⁹

85 »II. redna skupščina Planinske zveze Slovenije v Ljubljani.« *Planinski vestnik*, 52/5 (1952), 230.

86 »Sestanek načelnikov alpinističnih odsekov.« *Planinski vestnik*, 53/9 (1953), 557.

87 Prav tam.

88 Orel, Tine. »Ob 60-letnici slovenskega planinstva - triumf naših mladih alpinistov.« *Planinski vestnik*, 53/12 (1953), 705.

89 Košir, Fedor. »Poročilo na tretji redni skupščini Planinske zveze Slovenije.« *Planinski vestnik*, 54/5 (1954), 239.

Načelnik komisije za alpinizem Tone Bučer je ostal podobnega mnenja, vendar se je v svojem poročilu prav tako uklonil smernicam, ki jih je narekovala PSJ.⁹⁰ Tukaj Bučerjevo videnje pravzaprav zapade v paradoks – po eni strani svari pred ekstremizmom, hkrati pa je bil prav tovrstni »ekstremizem« prvi pogoj, da je plezalec lahko postal član skupine, ki se je pripravljala v visokih Alpah. Premik v miselnosti je viden tudi v rehabilitaciji osebnosti in dela Klementa Juga, ki so ga v minulih letih pogosto označevali kot enega izmed vzornikov »ekstremistov«, katerega ideologija naj bi bila zgrešena.⁹¹

Ob koncu leta 1954 se je še enkrat oglasil Janko Blažej, ki je bil tokrat, razumljivo, neposrednejši, saj je miselnost, ki jo je zagovarjal, postavila smernice za razvoj alpinizma pri nas. V *Planinskem vestniku* je zapisal:

*Oster ideološki spopad med pripadniki ekstremnega plezanja in med njihovi protivniki je izostal. Mogli bi celo reči, da so se poslednji – umaknili in spoznali svojo stvar za izgubljeno, preden se je boj sploh začel. Proti nazorom svojega nasprotnika se lahko borimo in ovračamo njegovo mnenje, dejstev in dejanj ni mogoče zanikati. Plezanje ekstremnih smeri je pri nas nujna posledica našega razvoja v preteklosti in nekaj organskega, kar raste iz našega življenja in iz naših razmer ter je tesno povezano z našo splošno družbeno stvarnostjo in živi ter utripa z njo vred.*⁹²

Leta 1954 je PZS izdala knjigo *V naših stenah*,⁹³ zato je bilo popolnoma običajno, da je uvodnik napisal predsednik PZS, Fedor Košir. Njegov zapis že kaže nove sprejete smernice glede alpinizma:

Povojna skupina slovenskih alpinistov je predstavnik novega rodu, ki je rasel v času naše borbe za svobodo, zato je ta rod tudi ustvarjalec

90 »III. redna skupščina Planinske zveze Slovenije, alpinistično poročilo.« *Planinski vestnik*, 54/6 (1954), 336.

91 Malovrh, »O vprašanju alpinizma«, 3.

92 Blažej, Janko. »Beseda o ekstremizmu.« *Planinski vestnik*, 54/12 (1954), 633

93 Levstek, Igor, Kočevar, Rado, in Mitja Kilar. *V naših stenah. Izbrani plezalni vzponi v slovenskih Alpah*. Ljubljana: Planinska založba Slovenije, 1954.

*novega obdobja v zgodovini naše alpinistike. Ta knjiga je odraz dela in miselnosti naše mlade alpinistične generacije, ki z novimi pogledi in novimi uspehi udarja svojstven pečat svoji dobi.*⁹⁴

Ideološki spopad generacij plezalcev, če ga lahko tako imenujemo, se konča z zapisom Igorja Levstka, enega izmed avtorjev knjige *V naših stenah*. Njegovo pisanje je tudi zadnji prispevek na to temo v *Planinskem vestniku* v tem obdobju: »Je potemtakem upravičen obstoj superekstremizma? Moj odgovor je kljub vsemu – da! Zakaj – ali se je kdaj v zgodovini človeštva izkazalo za pametno postavljati meje in zapornice človekovemu delovanju?«⁹⁵

Slovenski alpinizem je v obdobju od leta 1945 do 1955 doživel spremembe, ki so bile za razvoj te dejavnosti pri nas ključne. Ne glede na to, da je predvojna generacija s predsednikom PZS Fedorjem Koširjem na čelu tej usmeritvi nasprotovala, je ni zavirala do te mere, da bi razvoj alpinizma pri nas zaradi tega utrpel resnejše posledice. Mogoče so ravno s svojim nasprotovanjem in za tiste čase že nazadnjaškim

pogledom med mladimi plezalci sprožili neke vrste modo, ki je prinesla spremembe in usmeritev, ta pa je postavila temelje naslednjim generacijam, ki so zrasle iz povojnih.

V teh desetih letih so se med avtorji prvenstvenih smeri in odmevnih vzponov najprej počasi, nato pa vedno pogosteje začela pojavljati imena ženskih plezalk. Nekatera med njimi lahko brez slehernega dvoma uvrstimo med tista, ki so imela na razvoj slovenskega ženskega alpinizma s svojim zgledom in težkimi vzponi izjemen vpliv.

Slika 3: Danica Blažina v Turncu pod Šmarno Goro.⁹⁶

94 Prav tam, 1.

95 Levstek, Igor. »Rumena zajeda v Koglu in še nekaj o današnji alpinistiki.« *Planinski vestnik*, 51/1 (1951), 7.

96 Fotografijo hrani družina Blažina.

IZOBRAŽEVANJE ALPINISTK V SLOVENIJI MED LETOMA 1945 IN 1955

Do 2. svetovne vojne je bilo pri nas organiziranih zelo malo alpinističnih tečajev in le pet alpinističnih šol, v prvih povojnih letih pa so samo med letoma 1946 in 1955 alpinistični odseki organizirali kar 192 alpinističnih zimskih in letnih tečajev.⁹⁷

Leta 1946 je Alpinistični odsek Ljubljana prvi organiziral alpinistični tečaj na Kamniškem sedlu, drugi alpinistični odseki so začeli leto pozneje.⁹⁸ Leta 1947 je na Kamniškem sedlu alpinistični tečaj organizirala tudi Gorska reševalna služba z vodstvom jeseniških plezalcev, na katerem so sodelovali alpinistični odseki Celje, Tržič, Jesenice in Ljubljana.⁹⁹

Na teh alpinističnih tečajih v letu 1947 in na zveznem tečaju za inštruktorje so sodelovale tudi ženske.¹⁰⁰ Tečaja AO Ljubljana Matica leta 1947 sta se udeležili Milena Hartman in Staza Černič,¹⁰¹ tečaja GRS na Kamniškem sedlu leta 1947 prav tako Staza Černič,¹⁰² zveznega tečaja za inštruktorje istega leta pa Aleksa Ivanc.¹⁰³ Žal se je tečaj AO Ljubljana-Matica leta 1947 končal tragično, na Dolgih stenah pod Grintovcem je zdrsnila in se smrtno ponesrečila Milena Hartman.¹⁰⁴

Leta 1949 je bil v Vratih organiziran prvi ženski republiški alpinistični tečaj, ker naj bi bile ženske manj sposobne v tehniki plezanja in so zato preveč zaostajale za povprečno ravniyo pripravnikov.¹⁰⁵ Po kakšnem ključu so bile kandidatke povabljene nanj, ni znano, tega ni

97 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 61.

98 Prav tam.

99 Prav tam.

100 Čokl, »Ženski alpinistični tečaj«, 6.

101 »Plezalni tečaj Alpskega odseka ljubljanske podružnice PDS (od 22. do 27. julija 1946).« *Planinski vestnik*, 46/2 (1946), 209.

102 Zupan, Franc. »Tečaj gorske reševalne službe FZS na Jermanovih vratih od 18. do 26. V. 1947.« *Planinski vestnik*, 47/6–7–8 (1947), 181.

103 Kostanjšek, Avgust. »Poročilo o zveznem tečaju za alpinske inštruktorje (od 16. do 29. IX. 1947).« *Planinski vestnik*, 47/11–12 (1947), 282.

104 Malešič, *Spomin in opomin gora*, 188.

105 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 61.

vedela niti udeleženka tečaja Danica Blažina.¹⁰⁶ Nanj na primer ni bila povabljena Staza Černič, udeleženka dveh predhodnih tečajev (leta 1947 v organizaciji AO Ljubljana-Matica in istega leta kot edina ženska tečaja GRS), zakaj, ne ve niti sama.¹⁰⁷ Mogoče je razlog dejstvo, da je bila Staza Černič leta 1949 izključena iz Komunistične partije Jugoslavije zaradi podpore Tiborju Škerlaku na Fakulteti za kemijo, ko se je ta znašel v politični nemilosti zaradi proruske miselnosti.¹⁰⁸ Ker je bilo v tistih časih pomembno biti neoporečen s tega vidika, je ta razlog verjeten, s čimer se strinja tudi Staza Černič.¹⁰⁹ Preseneča tudi dejstvo, da med inštruktorji ne zasledimo Alekse Ivanc, udeleženke zveznega inštruktorskega tečaja leta 1947.¹¹⁰ Ženski tečaj je bil potem organiziran samo še enkrat, leta 1951 na Korošici pod vodstvom Jože Čopa. Takrat

se ga je udeležilo le 15 deklet oziroma žena.¹¹¹ Pozneje so se ženske izobraževale na tečajih, ki so jih organizirali alpinistični odseki, skupaj z moškimi.¹¹²

Slika 4: Danica Blažina s soplezalci.¹¹³

106 Intervju z Danico Blažina. Intervju je 19. 5. 2018 opravil Jure K. Čokl, ki hrani tudi posnetek pogovora.

107 Intervju s Stazo Černič. Intervju je 4. 6. 2018 opravil Jure K. Čokl, ki hrani tudi posnetek pogovora.

108 "Na seji politbiroja CK KPS januarja 1949 je o Informbiroju poročal Stane Kavčič, ki je namignil, da bi bilo potrebno preveriti profesorsko celico na univerzi. Že naslednji mesec so bili aretirani docent pravne fakultete dr. Božo Kobe, profesor na filozofski fakulteti Cene Logar (štiri leta na Golem otoku), znanstveni sodelavec ministrstva Janez Logar, docent tehnične fakultete dr. Tibor Škerlak, Tine Logar, pisatelj Cveto Zagorski idr. Vrdlovec, Zdenko. »Jugoslovanski gulag: 60 let od prvega transporta internirancev na Goli otok.« Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042282489> (dostop: december 2019).

109 Intervju s Stazo Černič.

110 »Ženski alpinistični tečaj«, 213.

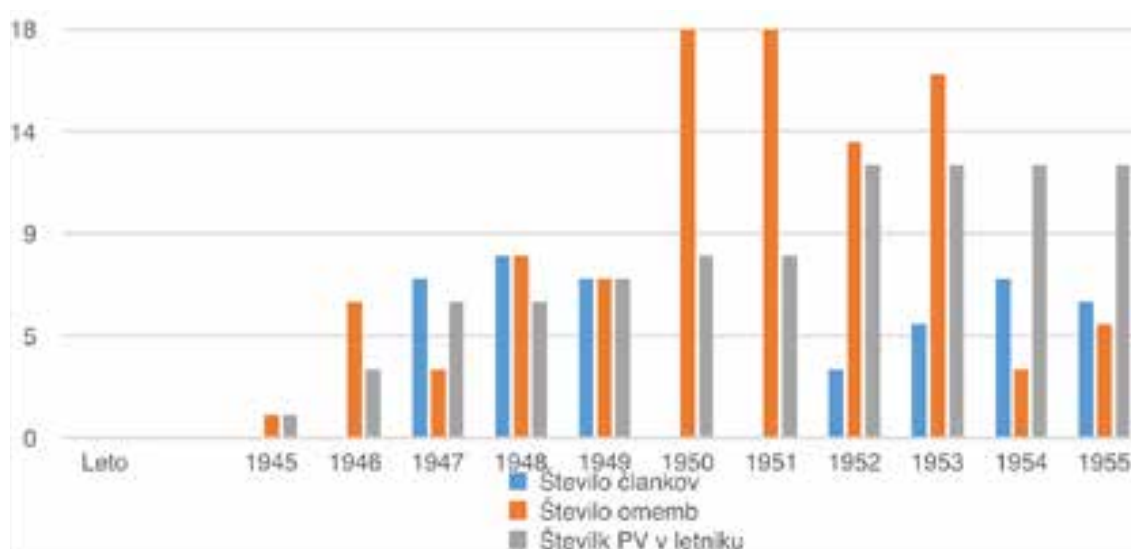
111 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 61.

112 Čokl, »Ženski alpinistični tečaj«, 6.

113 Fotografijo hrani družina Blažina.

VLOGA ALPINISTEK V PLANINSKEM VESTNIKU (1945–1955)

V povojnem času ženske v *Planinskem vestniku* niso objavljale nobenih prispevkov. Prvi prispevek o alpinizmu je leta 1947 napisala Staza Černič. Napisala je doživljajski opis plezanja v Rusi peči z Jožo Čopom.¹¹⁴ V eni številki *Planinskega vestnika* je bil pred tem objavljen kratek zapis iste avtorice o nesreči njene prijateljice Milene Hartman istega leta.¹¹⁵ Leta 1947 je v reviji izšel prvi del Kronike Triglava Mire Marko Debelak,¹¹⁶ ki pa je bila napisana že pred drugo svetovno vojno. Prvi članek, ki ga nista napisali ali Mira Marko Debelak Deržaj ali Staza Černič, se je pojavil šele leta 1949.¹¹⁷ Do naslednjega ženskega prispevka, ki ni prišel izpod peresa Staze Černič ali Mire Marko Debelak, je bilo treba spet čakati vse do leta 1952.¹¹⁸ Urejena statistika objav in omemb žensk v *Planinskem vestniku* med letoma 1945 in 1952 je v grafični podobi precej klavrna (graf 4).

Graf 4: Članki in omembe žensk v Planinskem vestniku med letoma 1945 in 1955.¹¹⁹

Če iz tabele izvzamemo še prispevke Mire Marko Debelak, ki so nastali pred 2. svetovno vojno, je statistika še precej slabša. Mira Marko Debelak je med letoma 1947 in 1949 objavila skupno 14 nadaljevanj

114 Černič, Staza. »Svojevrstna alpinistika.« *Planinski vestnik*, 47/6-7-8 (1947), 154.

115 Černič, Staza. »Mileni.« *Planinski vestnik*, 47/5 (1947), 112.

116 Debelak, Marko Mira. »Kronika Triglava.« *Planinski vestnik*, 47/6-7-8 (1947), 165.

117 Frelih, Janja. »Zimski alpinistični tečaj.« *Planinski vestnik*, 49/5-6-7 (1949), 172.

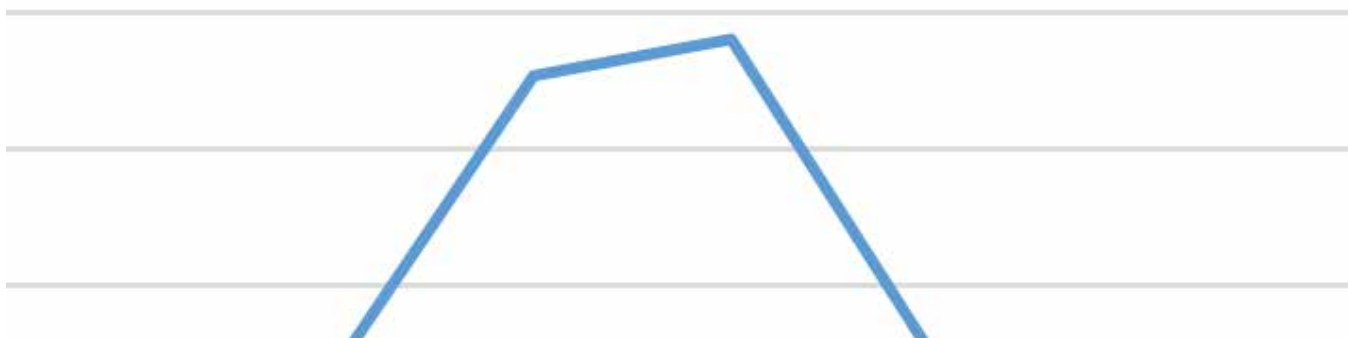
118 Budnar - Lipoglavšek, Ana. »Vihar nad Zgornjo Krmo.« *Planinski vestnik*, 52/10 (1952), 435.

119 Povzeto po arhivu *Planinskega vestnika*.

Kronike Triglava. Ko je leta 1949 izšel zadnji del, do leta 1952 ni izšel niti en članek, ki bi ga napisala ženska. Ta statistika je pomembna s sociološkega vidika, saj je bil v tem obdobju v Sloveniji *Planinski vestnik* edina literatura, v kateri je bilo mogoče objaviti podatke o dejavnostih v gorah, vzponov alpinistk v tem obdobju pa ni manjkalo. Tem za pisanje je bilo torej dovolj, člankov pa razen tistih, ki jih je napisala Staza Černič, ni bilo. Položaj glede omemb alpinistk se je spremenil šele po letu 1950. To niti ne preseneča, saj so alpinistke predvsem v letih 1949 in 1950 opravile izjemno število prvenstvenih vzponov in ponovitev prvenstvenih smeri (graf 4). Seznam prvenstvenih vzponov, ki so jih opravile ženske, je sestavljen iz podatkov, ki so bili na voljo v *Planinskem vestniku* med letoma 1945 in 1955, v plezalnih vodnikih v knjižni in spletni obliki, zasebnih zbirkah, biografijah itd.¹²⁰

VLOGA ŽENSK V PLEZALNIH NAVEZAH (1945–1955)

Alpinistke so plezale izključno v mešanih navezah, kjer niso imele vodilne vloge.¹²¹ Naveze so vodili moški soplezalci, med katerimi najdemo največja imena slovenskega povojnega alpinizma: Ciril Debeljak – Cic, Rado Kočevar, Marjan Keršič – Belač, Sandi Blažina, Mitja Kilar idr.

Graf 5: Prvenstveni vzponi alpinistk v Sloveniji med letoma 1945 in 1955.¹²²

¹²⁰ Seznam literature, uporabljene za izdelavo statistike, hranita avtorja. Navedena je tudi v virih članka.

¹²¹ Intervju z Danico Blažina.

¹²² Povzeto po arhivu *Planinskega vestnika*, plezalnih vodničkih, arhivu Planinskega muzeja Mojstrana ter seznamu prvenstvenih smeri Komisije za alpinizem v obdobju 1945–1955.

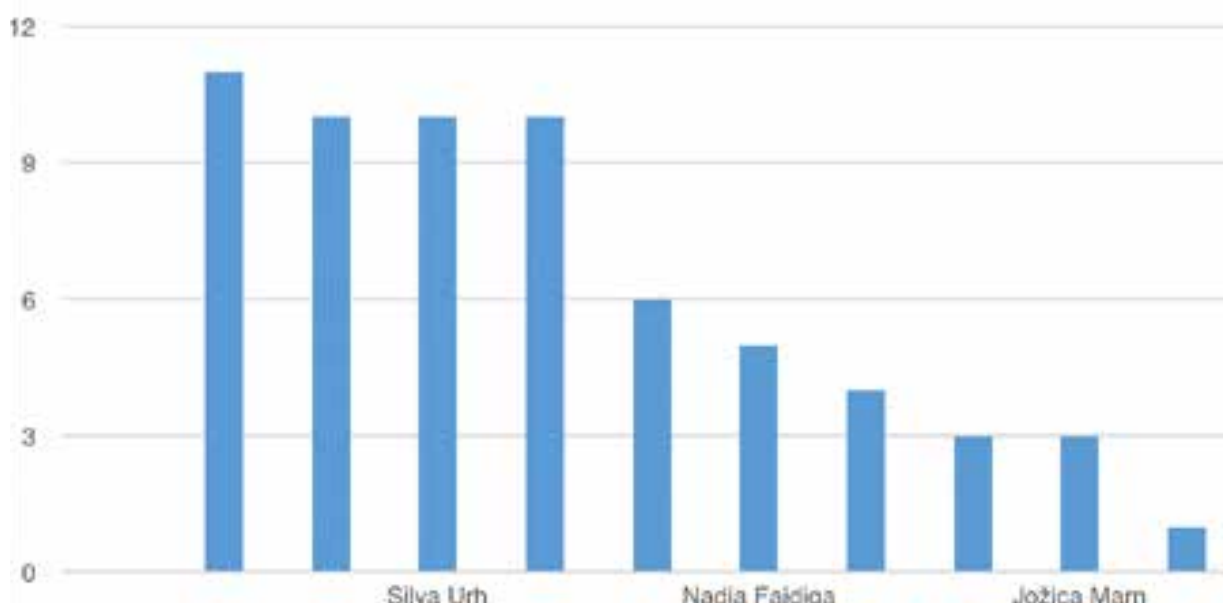
Statistično lahko z vidika preplezanih prvenstvenih smeri v naših gorah izluščimo nekaj imen alpinistk, ki niso veliko zaostajale za najboljšimi moškimi plezalci tega časa (graf 5). Treba pa je vedeti, da so imeli moški plezalci več možnosti za plezanje, saj je bila vloga ženske v tem obdobju vezana na otroke in skrb za gospodinjstvo. Tudi ena naših najboljših povojnih alpinistk, Danica Blažina, je po rojstvu hčerke Neve dala prednost pri plezanju svojemu možu Sandiju Blažini, sama pa je ostala doma in skrbela za otroka.¹²³ Podobno izkušnjo ima tudi Staza Černič, ki je po rojstvu otrok morala skrbeti zanje in zato v gore ni več mogla odhajati tako pogosto, kot si je želela.¹²⁴ Kljub neenakopravnemu položaju z vidika prevzemanja družinskih obveznosti pa so nekatere alpinistke opravile zavidljivo število prvenstvenih vzponov takratnih najvišjih težavnostnih stopenj. To v večini velja za Danico Blažina, Silvo Urh, Tanjo Vinter in Alenko Keršič Svetel.

Prav vse alpinistke, ki so zabeležile večje število prvenstvenih vzponov, so imele stalne soplezalce. To je bila velika prednost, saj so bili najboljši alpinisti tega obdobja tisti, ki so bili sposobni preplezati najtežje smeri. Če plezalka ni imela soplezalca, je bila primorana plezati samostojno, torej solo. Vendar je bilo to zaradi večje nevarnosti (ni bilo varovanja) posledično tehnično manj zahtevno. Primer take plezalke je bila ena naših najboljših povojnih alpinistk, Staza Černič, ki je preplezala zgolj eno prvenstveno smer, vendar je hkrati opravila celo vrsto zahtevnih solo vzponov v tujini. Iz tega primera izhaja, da ne smemo zanemariti možnosti, da je bila s sicer malo prvenstvenimi vzponi katera izmed plezalk prav tako sposobna plezanja višjih težavnostnih stopenj, vendar za to ni imela toliko možnosti kot tiste alpinistke, ki so imele stalne soplezalce.

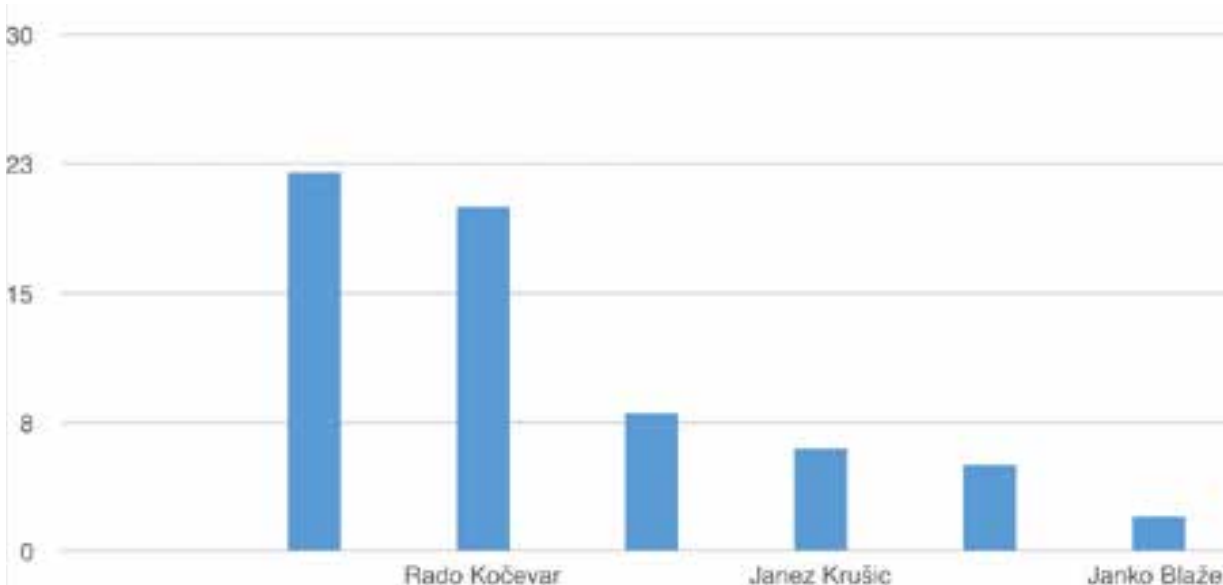
Zanimiva je tudi statistika plezalcev, ki so v tem obdobju opravili največ prvenstvenih vzponov z ženskimi soplezalkami (graf 6).

123 Intervju s Stazo Černič.

124 Prav tam.

Graf 6: Slovenske alpinistke z največ preplezanimi prvenstvenimi smermi v letih 1945–1955.¹²⁵

Graf 7: Slovenski alpinisti z največ preplezanimi smermi v navezi z ženskami v letih 1945–1955.¹²⁶

Nekatere naveze so bile še posebej uspešne: Rado Kočevar in Danica Blažina (Pajer), Ciril Debeljak – Cic in Tanja Vinter, Marjan Keršič – Belač in Alenka Keršič (Svetel).

125 Povzeto po arhivu *Planinskega vestnika*, plezalnih vodničkah, arhivu Planinskega muzeja Mojstrana ter seznamu prvenstvenih smeri Komisije za alpinizem v obdobju 1945–1955.

126 Prav tam.

Ženske planinke, smučarke in alpinistke lahko zasledimo tudi v glavnem odboru PDS¹²⁷ in na športno-smučarskih tekmah ter pri drugih športnih dogodkih, povezanih s planinstvom.¹²⁸

Dosti drugače ni bilo niti v tujini. Če za zgled razvitega alpinizma tistega časa lahko jemljemo Veliko Britanijo, ženske niti tam niso imele enakopravnega položaja. Britanske plezalke so že davnega leta 1907 ustanovile Žensko alpinistično društvo (Ladies' Alpine Club), ker žensk v Alpinistično društvo (Alpine Club) niso sprejemali. Razlog naj bi bile njihove »fizične in moralne pomanjkljivosti na področju alpinizma.«¹²⁹ Najbolj preseneča dejstvo, da se je Žensko alpinistično društvo v Veliki Britaniji priključilo Alpinističnemu društvu šele leta 1975.¹³⁰

Ženskih plezalk kot sebi enakovrednih, razen redkih izjem, kot sta bila na primer Ciril Debeljak – Cic in Rado Kočever, niso videli niti takratni slovenski mojstri plezanja. Dekleta so v gore ali druge nižje ležeče stene (npr. Paklenica, Makarska) s seboj pogosto jemali zgolj zato, da bi jim kuhala in delala družbo, se spominja Danica Blažina.¹³¹ Spominja se tudi opazke Marjana Keršiča – Belača v letih po ženskem tečaju v Vratih, ko je ob novici, da je bila ponovljena težka smer v Ojstrici, dodal, da »smer že ne more biti preveč težka, če jo je preplezala baba«.¹³² Smer, ki sta jo takrat preplezala Danica Blažina in Rok Preložnik, je Herletova smer v Ojstrici, ki je še danes spoštovanja vreden plezalni dosežek, v kontekstu povojnega časa pa še toliko bolj.

Očitno je tudi, da plezalke povojne generacije niso nikoli (ali pa zgolj izjemoma) smele plezati kot prve v navezi, kar je poleg Danice Blažina

127 »I. redna skupščina Planinskega društva Slovenije«, 56.

128 »Športni podvigi in tekme v naših gorah.« *Planinski vestnik*, 46/1 (1946), 68.

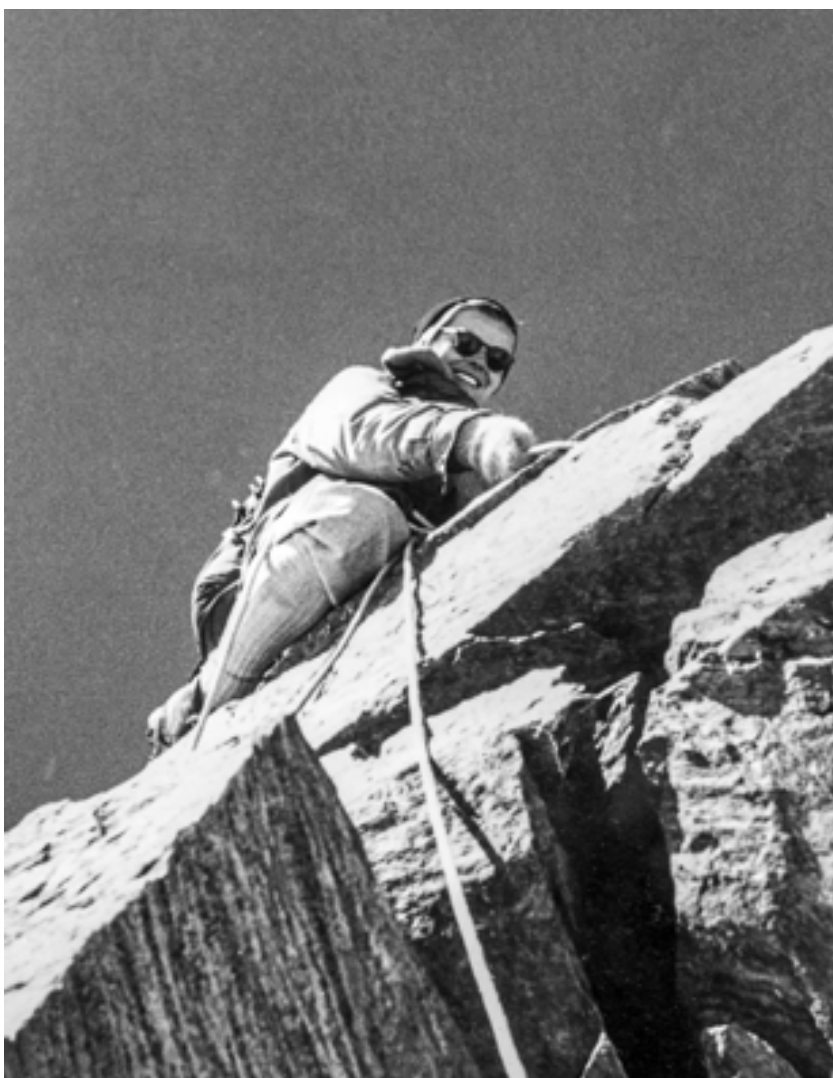
129 Walsh, Megan. »Can't Keep Her Down: A Consolidated History of Women's Climbing Achievements.« Dostopno na: Povezava: <https://www.climbing.com/people/cant-keep-her-down-a-consolidated-history-of-womens-climbing-achievements/> (dostop: december 2019).

130 Wikipedia: Ladies Alpine Club. https://en.wikipedia.org/wiki/Ladies%27_Alpine_Club (dostop: december 2019).

131 Intervju z Danico Blažina.

132 Prav tam.

potrdila tudi Staza Černič.¹³³ Kar je protislovno – pred 2. svetovno vojno, v obdobju »alpinističnega matriarhata« Pavle Jesih in Mire Marko Debelak, sta bili slednji ne samo enakovredni, ampak celo boljši od večine takratnih plezalcev, če kot merilo upoštevamo število preplezanih prvenstvenih smeri, ki sta jih preplezali v vodstvu ali izmenično, in težavnost, ki sta jo bili sposobni preplezati.¹³⁴ Pavla in Mira sta plezali kot prvi v navezi, medtem ko alpinistke povojne generacije tega »privilegija« praviloma niso imele. S tega vidika je bila miselnost članov Turistovskega društva Skala naprednejša od miselnosti SPD, PDS in PZS v obdobju od leta 1945 do leta 1950. S prihodom Barbke Ščetinin se je spremenilo tudi to.

Slika 5: Staza Černič v steni (petdeseta leta).¹³⁵

133 Intervju s Stazo Černič.

134 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 41.

135 Fotografijo hrani Staza Černič.

OBLEKA IN OPREMA ALPINISTK MED LETOMA 1945 IN 1955

Alpinistke v tem obdobju niso mogle računati na ženski postavi prilagojena oblačila in obutev. V prvih letih po vojni je bila Jugoslavija zaprta država, kar je posledično pomenilo dvoje – na eni strani veliko pomanjkanje opreme in oblačil, po drugi strani pa razcvet tihotapljenja tega blaga. Za materialno opremljenost alpinističnih odsekov je v danih okvirih skrbel Odbor za planinstvo pri Fizkulturni zvezi Slovenije. Odbor je leta 1947 alpinističnim odsekom brezplačno razdelil komplete obleke, plezalno opremo in relativno skromna sredstva za nakup opreme.¹³⁶

Do opreme za alpinistične odseke so prišli na več načinov. Plezalne vrvi so po »šoferskih zvezah« kupovali pri ameriški vojski v Trstu. Plezalne kline so iz mehkega železa kovali na Jesenicah, v Kamniku in drugje. Anorake in vetrne hlače so izdelovali iz gumiranega platna zapornih zračnih balonov. Polst za plezalnike – profiliranih gumijastih podplatov takrat še ni bilo – so nabavljali v vevški papirnici in jih z avstrijskim lepilom lepili na podplate. Na podplate čevljev so zabijali žeblice vrste Silvretta in Fuchs.¹³⁷ Zaradi zapletenih birokratskih postopkov je velik del opreme ostajal v skladišču planinske organizacije in je bil alpinistom težko dostopen.¹³⁸

Težke dereze, cepine in kladiva so dobili iz vojaških zalog ali pa so jih izdelovali sami. Danica Blažina na primer pripoveduje o kovaču iz Kamnika, pri katerem je naročila cepin. Nanj je morala potem čakati kar nekaj časa, saj je bil prav vsak kot unikat izdelan ročno. Ko si je kupila prve smuči, je bila zaradi tega ves mesec brez zajtrkov in večerij.¹³⁹

Alpinistke so bile oblečene tako kot alpinisti. Takoj po vojni so bili oblečeni podobno kot alpinisti med vojno: za poletno plezanje so uporabljali žametne pumparice, volnene nogavice, flanelasto srajco in suknjič. Zimska oblačila so bila volnena. Vrhnji sloj je predstavljala

136 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 69.

137 Prav tam, 70.

138 Prav tam.

139 Intervju z Danico Blažina.

vetrovka s kapuco iz gostega impregniranega blaga, v vihnem vremenu so alpinisti uporabljali tudi vetrne hlače iz istega materiala.¹⁴⁰

SEZNAM SLOVENSkih ALPINISTK IN PLEZALK V OBDOBJU OD LETA 1945 DO LETA 1955¹⁴¹

- Beden, Rezika
- Blažina, Danica
- Copeland, Fanny Susan
- Čatar, Vera
- Černič, Staza
- Escher, Anna
- Fajdiga, Nadja
- Frelih, Janja
- Heim, Erika
- Hribar, Marija
- Ivanc-Olivieri, Aleksa
- Jakše, Maja
- Janša, Marija
- Kekec, Olga
- Kristančič, Ančka
- Lapornik, Albinca
- Lavrih, Vera
- Majcen, Josipina
- Mally, Ida
- Marinko, Majda
- Marn, Jožica
- Medic, Diva
- Modic, Adela
- Poljanšek, Marija
- Purkeljc, Nuška
- Rebek-Prevec, Nevina
- Sakeljšek, Ivanka
- Stare, Vida
- Svetel-Keršič, Alenka
- Ščetinin, Barbka
- Šuligoj, Vera
- Šuštar, Vida
- Šušteršič, Draga
- Urh, Silva
- Vihtelič, Marica
- Vinter, Tanja (Tatjana)
- Zupan, Marija

140 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 70.

141 Seznam vključuje vse alpinistke oziroma plezalk, na katere sva avtorja članka naletela v sklopu raziskave. Na seznam sva jih uvrstila na podlagi virov, ki izpričujejo njihovo plezalno dejavnost – bodisi s prvenstvenimi bodisi z običajnimi vzponi. Na tem mestu morava poudariti, da obstaja možnost, da ne seznamu ni vseh plezalk, ki so bile dejavne v tistem času.

VIRI IN LITRATURA

Časopisni viri

Planinski vestnik

Vojnozgodovinski zbornik

Neobjavljeno gradivo

Blažina, Danica. Dnevnik tečaja v Vratih leta 1949. Dnevnik je del osebnega arhiva družine Blažina, kopijo in prepis hrani avtor članka.

Ustni viri

Intervju z Danico Blažina. Intervju je 19. 5. 2018 opravil Jure K. Čokl, ki hrani tudi posnetek pogovora.

Intervju s Stazo Černič. Intervju je 4. 6. 2018 opravil Jure K. Čokl, ki hrani tudi posnetek pogovora.

Literatura

Batagelj, Borut. »Pavla Jesih.« V: *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*, ur. Alenka Šelih et al, 378. Ljubljana: TUMA, SAZU, 2007.

Čokl, K. Jure. »Ženski alpinistični tečaj v Vratih leta 1949.« *Retrospektive*, 1/2 (2018), 6–25.

Kajzelj, Mirko in Herbert Drogenik. *Naš alpinizem*. Ljubljana: Turistovski klub Skala, 1932.

Levstek, Igor, Kočvar, Rado, in Mitja Kilar. *V naših stenah. Izbrani plezalni vzponi v slovenskih Alpah*. Ljubljana: Planinska založba Slovenije, 1954.

Malešič, France. *Spomin in opomin gora: kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah*. Radovljica: Didakta, 2005.

Mikša, Peter in Golob Urban. *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana: Friko, Mikša in partnerji, 2013.

Mikša, Peter in Kornelija Ajlec. *Slovensko planinstvo*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2015.

Mikša, Peter, Elizabeta Gradnik. *Trden kakor skala: kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2017.

Mikša, Peter. »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga.« Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju. *Zgodovinski časopis*, 69/1-2 (2015), 112–123.

Mikša, Peter. »Zadnji vzpon Pavle Jesih.« V: *Družbeni status – zgodbe o uspehih in porazih: zbornik strokovnih prispevkov za mentorje zgodovinskih krožkov*, ur. Ljudmila

Bezljaj Kregel, 80–86. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije, Komisija za delo zgodovinskih krožkov, 2015.

Spletni viri

Ekar, Franci. »MALOVRH, Vincenc.« Dostopno na: <http://www.gorenjci.si/osebe/malovrh-vincenc/1508/> (dostop: december 2019).

Franci Ekar, Cene Malovrh. »Spletna zbirka gorenjci.si.« Dosegljivo na: <http://www.gorenjci.si/osebe/malovrh-vincenc/1508/> (dostop: 2018).

Mikša, Peter. »Bučer, Tone.« Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1019440/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (dostop: januar 2020).

Mikša, Peter. »Planinska zveza Slovenije skozi čas.« Dostopno na: <https://zgodovina.pzs.si/> (dostop: december 2019).

Vrdlovec, Zdenko. »Jugoslovanski gulag: 60 let od prvega transporta internirancev na Goli otok.« Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042282489> (dostop: december 2019).

Walsh, Megan. »Can't Keep Her Down: A Consolidated History of Women's Climbing Achievements.« Dostopno na: Povezava: <https://www.climbing.com/people/cant-keep-her-down-a-consolidated-history-of-womens-climbing-achievements/> (dostop: december 2019).

Wikipedia: Ladies Alpine Club. https://en.wikipedia.org/wiki/Ladies%27_Alpine_Club (dostop: december 2019).

Zgodovina.si: Ni ga špika in ni stene, katerih bi naši plezalci ne zmogli! <http://zgodovina.si/ni-ga-spika-in-ni-stene-katerih-bi-nasi-plezalci-ne-zmogli/> (dostop: december 2019).

POVZETEK

Po 2. svetovni vojni se je slovenski alpinizem znašel na razpotju. Organiziran je bil znotraj Komisije za alpinizem v okviru Planinske zveze Slovenije, ki je bila članica Planinske zveze Jugoslavije in podrejena Fizkulturni zvezi Jugoslavije. Položaj in vlogo športa je narekovala politika, ki je smoter športnega napredka videla v pripravljenosti ljudi na obrambo domovine. Komunistična partija Jugoslavije je sledila sovjetskemu zgledu in dajala prednost kolektivizmu pred elitizmom. Večji smisel je videla v množičnosti kot pa v manjšem številu bolj izurjenih plezalcev. Po nekaj letih zatišja je po vojni prišlo do spora med mlajšo generacijo alpinistov z Radom Kočevarjem, Cirilom Debeljakom, Vlastom Kopačem, Mitjo Kilarjem, Urošem Župančičem in Evgenom Vavknom idr. na čelu ter vodstvom Planinske zveze Slovenije s predsednikom Fedorjem Koširjem. Spor je dosegel vrelišče leta 1950 s člankom Ceneta Malovrha v *Planinskem vestniku*, v katerem je ostro napadel domnevno stremuštvu in napačen pristop do gora pri mladi generaciji. Ta je z nič manj ostrim odgovorom najprej Janka Blažaja, nato pa tudi Vlasta Kopača v *Planinskem vestniku* sprožil pravo vojno, ki se je končala šele leta 1954, ko je Planinska zveza Slovenije morala popustiti in dovoliti tisk planinskega vodiča *V naših stenah*, v katerem so bile opisane tudi smeri, ki so se starejši generaciji zdele popolnoma neprimerne za plezanje, saj naj bi bile predvsem pretežke za številnejši obisk. V duhu tega spora, ki je zaznamoval ta čas, so se bile alpinistke skoraj v celoti primorane podrežati miselnosti tega obdobja – ženska naj bi se po vojni osredotočala na rojevanje in vzgojo otrok ter delo v gospodinjstvu, ne pa na šport. Šport so ponekod ženskam odsvetovali, saj naj bi kvarno vplival na njihove reproduktivne funkcije. V Jugoslaviji, kjer so ženske vsaj na papirju imele enake pravice kot moški, tudi v praksi ni bilo dosti drugače. Tiste, ki niso imele stalnih soplezalcev, so imele za plezanje izrazito manj možnosti od moških soplezalcev. Čeprav so se predvsem po zaslugi nekaterih, ki so kljub naštetemu opravile izjemne vzpone, počasi začele vedno bolj uveljavljati. Kljub poskusom, da bi jih ločili od moških in jih za plezanje šolali posebej, so kmalu dokazale, da so jim lahko v marsičem enakovredne. V tem obdobju je ženski alpinizem v Sloveniji naredil ključne korake na poti k enakopravnosti.

KONTAKTI AVTORJEV

AUTHORS' CONTACT INFO

Anja Avbelj, univerzitetna diplomirana nemcistka in univerzitetna diplomirana zgodovinarica

Selo pri lhanu 7/b, SI – 1230 Domžale
anja.hribar94@gmail.com

Jan Bernot, magister zgodovine, doktorski študent zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani

Homec, III. ulica 6, SI-1235 Radomlje, Slovenija
jan.bernot@gmail.com

Jure K. Čokl, univerzitetni diplomirani kulturolog, doktorski študent zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani

Ulica Manice Komanove 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
jure.cokl@gmail.com

dr. Božidar Flajšman, asistent

Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva cesta 2, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
bozidar.flajsman@gmail.com

dr. Drago Kladnik, znanstveni svetnik

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika
Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
drago.kladnik@zrc-sazu.si

Nika Kocjan, univerzitetna diplomirana sociologinja in univerzitetna diplomirana zgodovinarica

Dolenja vas 4, SI – 8340 Črnomelj, Slovenija
kocjan.nika@gmail.com

Kenan Kozlica, univerzitetni diplomirani zgodovinar

Matjaževa ulica 3, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
kenan.kozlica@gmail.com

Rok Kraševac, univerzitetni diplomirani zgodovinar

Jeršanovo 6, SI – 1385 Nova vas, Slovenija
rok.krasevec12@gmail.com

dr. Peter Mikša, docent

Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva cesta 2, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
peter.miksa@ff.uni-lj.si

Martin Nedoh, univerzitetni diplomirani zgodovinar in univerzitetni literarni komparativist

Kolomban 3 d, SI – 6280 Ankaran, Slovenija
martin.nedoh@gmail.com

Veronika Škofljanec Jagodic, univerzitetna diplomirana zgodovinarica

Ulica Ivane Kobilce 4, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
veronika.skofljanec@gmail.com

